

УДК 338.43:637.05/.07(477)

DOI: 10.31651/2076-5843-2025-3-183-195

КИРИЛЮК Ірина Миколаївна¹

кандидат економічних наук, доцент,

Orcid ID: <https://orcid.org/0000-0003-3365-7239>in_kirilyk@ukr.net**КИРИЛЮК Андрій Андрійович¹**

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня

вищої освіти – доктора філософії,

Orcid ID: <https://orcid.org/0009-0000-9585-177X>andrii_kyryliuk@ukr.net**БІЛОУС Світлана Петрівна¹**

доктор економічних наук, професор,

Orcid ID: <https://orcid.org/0000-0002-0303-7453>lyampochka@vu.edu.edu.ua¹ Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького,
м. Черкаси, Україна

ВПЛИВ ВОЄННОГО СТАНУ НА ПРОЦЕСИ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ В УКРАЇНІ

Наукову статтю присвячено оцінюванню впливу воєнного стану на процеси управління якістю сільськогосподарської продукції в Україні. Визначено специфіку впливу воєнного стану на процеси управління якістю сільськогосподарської продукції в Україні через призму чинників пропозиції та чинників попиту. Серед чинників пропозиції виокремлено інституційно-організаційні й технологічні чинники. Підкреслено, що в умовах воєнного стану в системі управління якістю зменшується роль стратегічного менеджменту та посилюється роль ризик-менеджменту. За умов війни сільськогосподарські підприємства перемикають увагу з «оптимальної якості» на «достатню якість». Сільськогосподарські товаровиробники змушені вибирати між капіталовкладеннями в системи якості (сертифікація, обладнання, лабораторії, які можуть бути знищені внаслідок обстрілів) та виживанням бізнесу. Зроблено аналіз тенденцій виробництва основних видів продукції тваринництва, яке відносять до сфер підвищеного ризику щодо якості продукції. Розкрито тенденції експорту високоякісної м'ясо-молочної продукції, яєць та меду до ЄС. Зроблено висновок, що тенденції концентрації виробництва м'яса птиці та яєць у спеціалізованих підприємствах необхідно поширювати на вітчизняну молочну сферу та свинарство. Розкрито основні показники розвитку органічного виробництва в Україні. Україна має великий потенціал розвитку органічного сільськогосподарського виробництва, проте в умовах ведення бойових дій цей потенціал реалізується не в повній мірі. Через низьку купівельну спроможність населення місткість внутрішнього ринку органічної продукції в Україні залишається низькою. В Україні поки що не створено належних умов для стимулювання виробництва продуктів із захищеними географічними назвами.

Ключові слова: воєнний стан, управління якістю, якість сільськогосподарської продукції, якість продукції рослинництва, якість продукції тваринництва, безпечність продуктів харчування тваринного походження, місткість ринку, органічна сільськогосподарська продукція.

Постановка проблеми. Погіршення становища аграрного сектору України під час воєнного стану внаслідок повномасштабної агресії з боку РФ створює суттєві виклики для систем управління якістю сільськогосподарської продукції. У воєнних умовах такі системи зазнають посиленого тиску через нестачу ресурсів, ускладнення логістики, зміну алгоритмів контролю, кадрових і технологічних умов тощо. Крім того, актуалізується комплекс чинників і загроз соціально-економічного характеру, які значно перешкоджають зростанню місткості ринку високоякісної продукції.

Таким чином, негативний вплив на процеси управління якістю сільськогосподарської продукції під час воєнного стану справляють як чинники попиту, так і чинники пропозиції. Це створює загрози для продовольчої безпеки країни та сталого розвитку аграрного сектору.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Доктринальну основу досліджень проблем якості закладено в працях класиків теорії якості: В. Демінга, Дж. Джурана, К. Ісікави, Н. Кано, Ф. Кросбі, Т. Оно, Г. Тагуті, А. Фейгенбаума. Серед останніх досліджень і публікацій із проблематики ефективного управління якістю сільськогосподарської продукції та розвитку

органічного сільськогосподарського виробництва варто виокремити праці Р. Безуса, О. Бородіної, В. Вісманса, Й. Даєрберга, Г. Даффі, В. Дольфсми, М. Ільчука, І. Кобути, О. Ковальової, О. Мазуренко, Б. Майша, М. Маліка, А. Нардоне, С. Рай, Г. Руппа, Д. Сарвара й інших закордонних і вітчизняних учених, а також численні аналітичні напрацювання ННЦ «Інститут аграрної економіки», Інституту розвитку аграрних ринків, Національного інституту стратегічних досліджень, низки іноземних і вітчизняних дослідницьких центрів та університетів. Окремі аспекти цієї проблематики розкриті в авторських публікаціях [1–4].

Протягом 2022-2025 років опубліковано низку робіт, присвячених розвитку аграрного сектору в умовах воєнного стану. Проте залишається прогалина в комплексних наукових дослідженнях, яка полягає в недостатньому висвітленні безпосереднього впливу воєнного стану на процеси управління якістю сільськогосподарської продукції, яка може бути заповнена на основі аналізу практики й досвіду України.

Метою статті є розкриття впливу воєнного стану на процеси управління якістю сільськогосподарської продукції в Україні. Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі завдання: 1) визначити специфіку впливу воєнного стану на процеси управління якістю сільськогосподарської продукції в Україні через призму чинників пропозиції; 2) визначити специфіку впливу воєнного стану на процеси управління якістю сільськогосподарської продукції в Україні через призму чинників попиту.

Викладення основного матеріалу дослідження. В аспекті врахування чинників пропозиції варто підкреслити, що до повномасштабної війни аграрний сектор був одним із секторів, які найшвидше розвиваються в Україні (зі щорічним зростанням 5-6%). У 2021 році частка вітчизняного аграрного сектору становила 10,9% ВВП, він забезпечував 17% зайнятості в країні. Проте чинники, зумовлені повномасштабними воєнними діями, негативно вплинули на пропозицію сільськогосподарської продукції та процеси управління якістю. До таких чинників, зокрема, відносимо [5]:

1) втрату великих масивів сільськогосподарських угідь внаслідок окупації АР Крим, частини Донецької, Запорізької, Луганської, Миколаївської, Харківської, Херсонської областей, а також внаслідок активних бойових дій на територіях цих та прилеглих до них областей. Як наслідок, близько 30 % орної землі на певному етапі не була оброблена через стан окупації або небезпеку для ведення сільського господарства [6];

2) знищення великої частки матеріально-технічної бази сільськогосподарського виробництва (елеваторів, портових споруд, складських приміщень, ферм тощо), лісових масивів, лісопосадок та меліоративних споруд;

3) ризик окупації ще більших територій, а також ведення бойових дій на ще більших територіях, що негативно позначається на способах господарювання, обсягах інвестування у прилеглі до районів бойових дій території, а також в прикордонні райони, які межують із московією та біломосковією;

4) стиснення ґрунтів військовою технікою, змішування різних шарів ґрунту внаслідок вибухів, хімічне забруднення великих масивів ґрунтів боеприпасами, залишками боеприпасів, низкою хімічних речовин, які були складниками боеприпасів, внаслідок бойових дій. За даними спільних досліджень вітчизняних вчених і вчених із Університету Вагенінгена та дослідницького центру Вагенінгена (Нідерланди), відновлення сільськогосподарських ґрунтів України після війни, за попередніми оцінками, коштуватиме 20 мільярдів доларів [7];

5) використання значних масивів сільськогосподарських угідь та сільськогосподарської техніки не за їх прямим призначенням, а для воєнних цілей (спорудження фортифікаційних об'єктів, ровів, окопів, насипів, ліній оборони, розміщення об'єктів ППО, військових частин та озброєння) у низці областей України;

6) переорієнтація сільськогосподарських безпілотних літальних апаратів для використання у воєнних цілях, що зумовлює зменшення можливостей контролю якості ґрунтів та якості посівів;

7) періодичне блокування вітчизняних портів, систематичні обстріли портової, складської, елеваторної та автомобільної інфраструктури, що ускладнює логістику, ускладнює формування великих однорідних партій продукції та контроль якості;

8) періодичне блокування європейських транскордонних переходів місцевими перевізниками в Польщі, Словаччині, Угорщині, що стримує експорт вітчизняної с.-г. продукції та зумовлює підвищення цін на транспортні перевезення та аграрну логістику;

9) нестабільність енергопостачання або його відсутність внаслідок систематичних обстрілів об'єктів інфраструктури, що зумовлює вимушений перехід на альтернативні джерела такого постачання та, врешті, в більшості випадків призводить до зростання витрат на забезпечення належної якості продукції, зокрема, собівартості сушіння й очистки зерна;

10) вимушений виїзд населення за кордон та мобілізаційні заходи посилили дефіцит робочої сили в сільському господарстві країни, спричинили недотримання технологічних операцій в аграрному виробництві та, зрештою, спричинили зниження якості с.-г. продукції.

Серед чинників пропозиції, які негативно позначилися на процесах управління якістю сільськогосподарської продукції в умовах воєнних дій, варто виокремити, перш за все, інституційно-організаційні й технологічні чинники. Воєнні дії створили високий рівень непевності та ризиків у сфері управління якістю сільськогосподарської продукції, в низці випадків зумовили різкі змін умов виробництва, відступи від звичних процедур і процесів, зростання потенціалу порушення стандартів. Порушено процедури і процеси регулярного контролю, аудиту, сертифікації, внутрішнього моніторингу, прийняття коригувальних дій. Під час обстрілів та повітряних тривог сертифікаційні органи працюють із перебоями або змінюють режим контролю. Крім того, сільськогосподарські підприємства допускають переривання чи зміщення внутрішніх процедур якості: вони переключаються на мінімально життєздатні процедури, щоб просто утримати рівень виробництва, а не оптимізувати якість. Здійснюється переорієнтація на простіший контроль: впровадження самоконтролю чи електронного моніторингу, коли фізичні перевірки чи моніторинг значно ускладнені. Воєнні дії зумовлюють удосконалення внутрішньої документації й процесів, які допускають більшу гнучкість – зокрема, скорочення частоти аудиту, зміни критеріїв контролю якості тощо.

В умовах воєнного стану в системі управління якістю зменшується роль стратегічного менеджменту та посилюється роль ризик-менеджменту: сільськогосподарські виробники більше уваги приділяють ідентифікації ризиків (бойові дії, логістика, ресурсні обмеження) і розробці планів аварійного реагування. Таке вимушене зміщення акцентів в управлінських процесах дещо послаблює довгострокові можливості, знижує стабільність і передбачуваність систем управління якістю, але дозволяє вижити в умовах воєнних дій та зберегти хоч якийсь потенціал для післявоєнного розвитку.

За умов війни сільськогосподарські підприємства перемикають увагу з «оптимальної якості» на «достатню якість», намагаючись «виростити будь-який урожай, щоб не втратити виручку». Це вкупі з ускладненням логістики добрив, засобів захисту рослин і пестицидів призводить до поступового зниження рівня якості сільськогосподарської продукції.

Підвищення цін на енергію, паливо, логістику, добрива – усі ці фактори збільшують витрати в сільському господарстві, в тому числі витрати на контроль якості. Виробники змушені вибирати між капіталовкладеннями в системи якості (сертифікація, обладнання, лабораторії, які можуть бути знищені внаслідок обстрілів) та виживанням бізнесу. Часто вибір падає на скорочення витрат на якість. У мирний час великі інвестиції йшли в системи сертифікації (ISO 9001, ISO 22000/HACCP, Global G.A.P.), впровадження цифрових рішень. У воєнний час ці процеси часто заморожуються або відтягуються, адже пріоритети зміщуються. Це означає, що довгострокова конкурентоспроможність аграрної продукції може постраждати – якість і дотримання сертифікаційних стандартів стають слабшими.

Внаслідок енергетичних обмежень і важливою проблемою якості в рослинництві стає зростання собівартості сушіння зерна, внаслідок чого спостерігається високий рівень вологості реалізованих партій пізніх зернових, зокрема кукурудзи. В умовах зменшення елеваторних потужностей виробники змушені реалізовувати неочищене зерно з надмірною вологістю одразу з поля різного роду перекупникам, які спрямовують його на експорт. Через описані вище фактори ризик порушення санітарно-гігієнічних та технологічних стандартів зростає через неправильне зберігання, підвищену вологість зерна, забруднення через земельні

міни чи хімікати. Як наслідок, продукція нижчої якості реалізується за заниженими цінами, що спричиняє падіння експортної виручки на зменшує надходження валюти в Україну.

Крім того, зниження якості зерна в Україні негативно впливає на якість продуктів його переробки. Але в умовах війни для державних інституцій якість сільськогосподарської продукції та продуктів харчування може не бути пріоритетною ціллю, найголовніший пріоритет – забезпечення продовольчої безпеки та наповнення внутрішнього ринку. Споживачі під час воєнних дій ставлять акцент на безпеці їжі й стабільності постачання, а не лише на преміальній якості.

До сфер підвищеного ризику щодо якості продукції традиційно відносять вітчизняне тваринництво. Традиційно тут сформована так звана дуальна структура виробництва: з одного боку великий аграрний бізнес (агрохолдинги), з іншого – дрібні сімейні господарства з примітивними умовами утримання тварин, забою, доїння тощо. За даними Інституту економіки та прогнозування Національної академії наук України, в країні зареєстровано 31800 фермерських господарств та 3,9 млн особистих селянських господарств, але реальна кількість останніх може бути більшою [6].

Зарубіжний досвід доводить, що забезпечення високої якості окремих видів продукції тваринництва, зокрема, молока, стає можливим лише тоді, коли особисті селянські господарства вироблятимуть їх лише для власного споживання, тобто вони не набуватимуть товарної форми. Подібною нині є лише ситуація із виробництвом м'яса птиці, де частка особистих селянських господарств становить 9 % загального його виробництва (табл. 1).

Таблиця 1 – Виробництво основних видів продукції тваринництва в Україні

Суб'єкт виробництва ¹	Рік								2024 до 2020, %	Суб'єктна структура виробництва в 2024 р., %
	1990	1995	2000	2005	2010	2015 ²	2020 ²	2024 ³		
М'ясо всього, тис. т										
«1»	3099	1107	438	588	1134	1463	1704	1807	106,0	76,8
«2»	1259	1186	1225	1009	925	859	774	546	70,5	23,2
«1+2»	4358	2294	1663	1597	2059	2323	2478	2353	95,0	100,0
яловичина і телятина, тис. т										
«1»	1808	816	305	154	105	94	85	82	96,5	33,5
«2»	177	370	449	408	323	290	260	163	62,7	66,5
«1+2»	1985	1186	754	562	428	384	345	245	71,0	100,0
свинина, тис. т										
«1»	894	203	91	111	256	400	385	442	114,8	65,8
«2»	683	604	585	383	375	359	312	230	73,7	34,2
«1+2»	1576	807	676	494	631	760	697	672	96,4	100,0
м'ясо птиці, тис. т										
«1»	357	65	36	320	772	968	1232	1281	104,0	90,8
«2»	352	170	157	177	182	176	173	130	75,1	9,2
«1+2»	708	235	193	497	954	1144	1405	1411	100,4	100,0
Молоко, тис. т										
«1»	18634	9443	3669	2583	2217	2669	2761	2998	108,6	41,4
«2»	5874	7831	8989	11132	9032	7946	6503	4248	65,3	58,6
«1+2»	24508	17274	12658	13714	11249	10615	9264	7246	78,2	100,0
Яйця, млн. шт.										
«1»	10126	4171	2977	6458	10250	9762	8913	6067	68,1	52,3
«2»	6161	5233	5831	6588	6803	7021	7254	5531	76,3	47,7
«1+2»	16287	9404	8809	13046	17052	16783	16167	11598	71,7	100,0

¹ «1» – сільськогосподарські підприємства; «2» – особисті селянські господарства.

² Дані без урахування тимчасово окупованих територій.

³ Інформація наведена з урахуванням оцінки відповідно до Методологічних положень державного статистичного спостереження "Виробництво продукції тваринництва, кількість сільськогосподарських тварин і забезпеченість їх кормами" (наказ Держстату від 20.09.2024 № 229).

Сформовано на основі даних Державної служби статистики України (Держстату) [8; 9].

Таким чином, в Україні реальні техніко-економічні й організаційно-економічні передумови для гарантування безпечності та забезпечення високої якості продукції тваринництва створені лише в секторі птахівництва. Це підтверджує аналіз структури експорту високоякісної вітчизняної м'ясо-молочної продукції, яєць та меду до ЄС, де система гарантування безпечності та забезпечення якості продуктів харчування тваринного походження є однією з найжорсткіших у світі (табл. 2).

Таблиця 2 – Обсяги експорту вітчизняної м'ясо-молочної продукції, яєць та меду до ЄС, тис. дол. США

Код УКТЗЕД	Вид продукції	2018	2020	2022	2023	2024	Структура експорту в 2023 р., %
Усього за кодом 02	М'ясо та їстівні субпродукти	237781	129998	373381	265784	390311	66,8
	Із них:						
0201-0202	М'ясо великої рогатої худоби свіже, охолоджене або заморожене	40	30	78	14	д.в.	0,0
0203	Свинина свіжа, охолоджена або заморожена	85	95	28	13	д.в.	0,0
0207	М'ясо та харчові субпродукти свійської птиці свіжі, охолоджені або заморожені	234532	129755	373251	265752	д.в.	66,8
0210	М'ясо та харчові субпродукти, солоні або у розсолі, сушені або копчені	3110	90	15	0	д.в.	0,0
Усього за кодом 04	Молоко та молочні продукти, яйця птиці; натуральний мед	117172	140700	267786	131979	290437	33,2
	Із них:						
0401	Молоко та вершки, незгущені й без додавання цукру	3232	39	21	36	д.в.	0,0
0402	Молоко та вершки, згущені або з додаванням цукру	1697	1885	41805	19776	д.в.	5,0
0403	Вершки, йогурт, кефір та інші сквашені чи ферментовані молокопродукти	393	512	10	18	д.в.	0,0
0404	Молочна сироватка, продукти, які складаються з натуральних компонентів частин молока	278	214	2633	922	д.в.	0,2
0405	Масло вершкове та інші жири, вироблені з молока	17359	37	44200	2238	д.в.	0,6
0406	Сири всіх видів та кисломолочний сир	114	32	13981	1203	д.в.	0,3
0407-0408	Яйця птиці у шкаралупі та без шкаралупи, яєчні жовтки	15431	22796	41582	44180	д.в.	11,1
0409	Мед натуральний	78668	114959	123364	63598	д.в.	16,0
Всього за кодами 02 та 04		354953	270698	641167	397763	680748	100,0

д.в. – офіційні дані відсутні.

Джерело: дані Державної митної служби України [10].

У структурі вітчизняного експорту за 2023 рік (за кодами УКТЗЕД 02 та 04) частка продукції галузі птахівництва становила 77,9% (із них м'яса птиці 66,8%, яєць птиці – 11,1%). Ще 16,0% припадає на мед натуральний. Питома вага іншої м'ясо-молочної продукції в структурі експорту до ЄС становила лише 6,1% [10]. Причому значні обсяги експорту вітчизняного м'яса птиці до ЄС спостерігаються в умовах, коли в розрізі різних видів м'ясної продукції ризики, пов'язані з наявністю небезпечних мікробіологічних і хімічних чинників, є найвищими саме в птахівництві.

Тенденції концентрації виробництва м'яса птиці та яєць у спеціалізованих підприємствах необхідно поширювати на вітчизняну молочну сферу та свинарство. Окремі ознаки такої концентрації спостерігаються у вітчизняному свинарстві, що відобразилося на певній стабільності пропозиції свинини на внутрішньому ринку з боку великих суб'єктів аграрного бізнесу. Згідно з даними таблиці 1, у 2024 році, порівняно з 2020 роком, обсяги виробництва свинини в сільськогосподарських підприємствах зросли на 14,8%, а в

господарствах населення – зменшилися на 26,3%. Поряд зі спеціалізацією та концентрацією виробництва створюються передумови для впровадження операторами ринку свинини міжнародних стандартів безпечності та якості, побудованих на принципах системи НАССР.

Хоча воєнні дії, з одного боку, не сприяють процесам концентрації виробництва у вітчизняному свинарстві, з іншого боку – їх припинення може актуалізувати дію об'єктивних чинників пропозиції, адже в галузі існують об'єктивні передумови для концентрації виробництва, зокрема, можливості сертифікації та експорту високоякісної продукції до ЄС. Нарощуванню експорту свинини сприятиме розв'язання у спеціалізованих господарствах проблеми застосування великої кількості антибіотиків і стимуляторів росту.

У контексті проблеми нарощення пропозиції високоякісного м'яса від особистих селянських господарств, то необхідно забезпечити, передусім, забій вирощених у господарствах населення тварин, м'ясо яких призначене для продажу на ринку, лише на офіційних бійнях. Це забезпечить відповідний контроль якості та безпечності продукції. Безпекова ситуація наразі перешкоджає концентрації забою тварин на офіційних бійнях. Проте іншого шляху гарантування безпечності м'ясної продукції, яка походить від господарств населення, немає. Тому необхідно створювати умови для маскуванню та захисту офіційних бійень від об'єктів повітряного нападу противника, забезпечувати перенесення виробничих процесів у захищені підземні споруди.

Для забезпечення належної якості незбираного молока необхідно створити умови, щоб переважна більшість молока вироблялася на базі великотоварних спеціалізованих підприємств. В умовах воєнних дій це складно забезпечити, адже існує загроза обстрілів великих об'єктів, які є легкою ціллю для противника. В умовах повоєнної економіки, до 2035 року в структурі виробництва молока співвідношення великотоварного виробництва та господарств населення має становити 75 до 25 (хоча нині це співвідношення становить 41 до 59 (див. таблицю 1)). Інакше високу якість вітчизняного незбираного молока, яке реалізується на ринку та здається на переробку, забезпечити буде складно.

У 2024 році більшість незбираного молока, реалізованого сільгосппідприємствами переробним підприємствам, становило молоко гатунку екстра (відповідно до чинного ДСТУ 3662-97, а також нового ДСТУ 3662:2015): його частка становила 59,9%, водночас 25,3% становило молоко вищого гатунку, 14,3% – I гатунку (табл. 3). Тобто у великотоварних господарствах більшість реалізованого молока було якісним.

Водночас протягом 2020-2024 рр. якісні характеристики молока, яке надходить від господарств населення, залишалися практично незмінними (80% усього молока, закупленого переробними підприємствами в господарств населення, – I гатунку). Оскільки поряд зі зростанням частки сільськогосподарських підприємств на ринку збільшуватиметься частка високоякісного молока гатунку екстра та вищого гатунку, існує необхідність застосування інструментів збільшення пропозиції цієї продукції, зокрема стимулювання будівництва ферм і тваринницьких комплексів, нівелювання ризиків, зумовлених воєнними діями.

Таблиця 3 – Якісна структура молока, реалізованого переробним підприємствам, % до відповідних загальних обсягів

Гатунковість молока	2010	2015	2020	2024
Сільськогосподарські підприємства				
Гатунок екстра	4,4	10,3	34,6	59,9
Вищий гатунок	31,3	35,2	34,2	25,3
I гатунок	59,3	49,6	30,4	14,3
II гатунок	4,1	4,7	0,6	0,4
Негатункове	0,9	0,2	0,2	0,1
Господарства населення				
Гатунок екстра	н.д. ¹	0,0	0,0	0,0
Вищий гатунок	н.д.	0,1	0,2	0,1
I гатунок	н.д.	8,8	79,9	80,0
II гатунок	н.д.	86,4	18,4	19,9
Негатункове	н.д.	4,7	1,5	0,0

¹н.д. – немає даних.

Сформовано на основі даних Держстату [8].

Отже, забезпечення високої якості продукції тваринництва є багатофакторним завданням. Процеси підвищення якості не повинні супроводжуватися падінням обсягів виробництва і споживання, інакше окремі галузі, зокрема молочна галузь, можуть залишитися в кризовому стані. Після визволення України від окупації за часів Другої світової війни великої рогатої худоби, у тому числі корів, у країні було в чотири рази більше, ніж зараз. За даними Держстату, на 01.01.2025 поголів'я ВРХ становило 2001,6 тис. голів (у т. ч. корів – 1154,7 тис. голів), тоді як на аналогічний період 1945-го – відповідно 8275,3 та 4312,2 тис. голів) [8].

Протягом останніх десятиліть через надмірне розорення земель та інтенсивну хімізацію землеробства висока якість сільськогосподарської продукції асоціюється передусім із органічним виробництвом. Україна має великий потенціал розвитку органічного сільськогосподарського виробництва, проте в умовах ведення бойових дій цей потенціал реалізується не в повній мірі. Якщо в 2018 р. налічувалося 470 господарств-виробників органічної продукції, в 2023 р. – 383 (на 18,5% менше). Хоча протягом 2018-2023 років площа органічних сільськогосподарських угідь збільшилася на 0,7% (на 3,2 тис. га) і в 2023 р. досягла 471,2 тис. га (табл. 4).

Таблиця 4 – Основні показники розвитку органічного виробництва в Україні

Показник	Рік					2023 р. до 2018 р., +/-	2023 р. до 2018 р., %
	2003	2008	2013	2018	2023		
Площа сільськогосподарських угідь, тис. га	41789	41626	41526	41311	31742*	-9569	76,8
Площа органічних сільськогосподарських угідь, тис. га	239,542	269,984	239,400	467,980	471,176	+3,196	100,7
Частка органічних угідь, %	0,57	0,65	0,58	1,10	1,48	+0,38	–
Кількість сільськогосподарських підприємств (усього)	59949	59059	55858	48504	35600	-12904	73,4
Кількість господарств-виробників органічної продукції	69	118	173	470	383	-87	81,5
Частка господарств-виробників органічної продукції, %	0,12	0,20	0,31	1,0%	1,1%	+0,1	–
Середня площа одного господарства-виробника органічної продукції, га	3472	2288	1384	996	1230	+234	123,5
Чисельність постійного населення, тис. осіб	47442	45963	45246	41733	34000	-8533	79,6
Площа органічних угідь на одну особу, соток	0,50	0,59	0,53	1,20	1,39	+0,19	115,8

* За виключенням окупованих територій, зон ведення активних бойових дій, зон вздовж україно-російського кордону та інших територій, де неможливе ведення господарської діяльності.

Джерело: розраховано авторами на основі даних FiBL, Держстату України, власних досліджень [11; 8].

За цей період частка угідь під органічними культурами у загальній структурі сільськогосподарських площ зросла із 1,10 % до 1,48 %. Це зумовлено, з одного боку, значними площами окупованих територій, зон ведення активних бойових дій, зон вздовж україно-російського кордону та інших територій, де неможливе ведення господарської діяльності. З іншого боку, органічні сільськогосподарські угіддя є віддаленими від зон бойових дій та значною мірою не є окупованими.

В умовах війни за рахунок стрімкого зменшення кількості сільськогосподарських підприємств (адже значні території країни є окупованими, розширилися зони ведення бойових дій), а також за рахунок віддаленості зон органічного виробництва від зон бойових дій, дещо збільшилася частка підприємств-виробників органічної продукції серед усієї кількості сільськогосподарських підприємств. Якщо в 2018 р. цей показник становив 1,0 %, то в

2023 р. – 1,1 %. Також збільшується середня площа одного господарства-виробника органічної продукції в середньому по країні: якщо в 2018 р. вона становила 996 га, то в 2023 р. – вже 1230 га.

Хоча до повномасштабної війни активно сертифікувалися невеликі органічні підприємства, середня площа яких була меншою 300 га. Протягом довоєнних 2003-2018 років зменшувалася площа одного органічного господарства в середньому по країні: якщо в 2003 р. вона становила 3472 га, то в 2018 р. – вже 996 га. Проте війна розвернула ці тенденції – низка невеликих виробників припинили існування через складнощі сертифікації, дотримання норм і стандартів органічного виробництва.

Україна спеціалізується переважно на експортоорієнтованому виробництві органічної продукції. Адже через низьку купівельну спроможність населення місткість внутрішнього ринку органічної продукції залишається низькою. Основними видами вітчизняної органічної продукції, є зернові культури, молоко та молочні продукти, крупи, м'ясо та м'ясні продукти, фрукти й овочі.

Наступним етапом нашого дослідження стало дослідження впливу чинників попиту на процеси забезпечення якості сільськогосподарської продукції. В умовах повномасштабної війни значно зменшилася місткість внутрішнього ринку сільськогосподарської продукції і продовольства, що зумовлене вимушеним виїздом мільйонів українців за кордон через війну, що спричиняє падіння рентних доходів виробників в умовах значного ускладнення та дорожчання експортних операцій.

В умовах зменшення рівня реальних доходів населення в Україні, зумовленого війною, на ринку стали домінувати соціально-економічні чинники якості. Це означає збереження попиту на дешевші й менш якісні продукти харчування та зменшення попиту на високоякісну, але дорожчу продукцію. У 2020 р. в Україні за рахунок споживання продукції тваринного походження забезпечувалося лише 30% середньодобового раціону (при встановленому пороговому критерії – 55%). У розрахунку на 1 особу середньодобова калорійність спожитих продуктів харчування тваринного походження (ПХТП) становила 802 ккал [12, с. 11]. Хоча норма фізіологічного мінімуму – 1375 ккал.

В умовах повномасштабної війни продовжилися тенденції недоспоживання продуктів тваринного походження, які багаті на білки та інші речовини, незамінні для людського організму, особливо для дітей. Значно менше від усталених норм у 2023 р. споживалося усіх основних видів продуктів харчування тваринного походження: яєць – 97% від раціональної норми; м'яса та м'ясопродуктів – 67%, молока та молокопродуктів – 52% (табл. 5).

Таблиця 5 – Споживання основних видів продуктів харчування тваринного походження населенням України у розрахунку на одну особу (кг на рік)

Види продуктів харчування	Раціональна норма споживання	1990	1995	2000	2005	2010	2015	2020	2023	2023 у % до раціон. норми
М'ясо та м'ясопродукти	80	68,2	38,9	32,5	39,1	52,0	50,9	53,8	54,0	67%
Молоко та молочні продукти	380	373,2	243,6	197,7	225,6	206,4	209,9	201,9	198,6	52%
Яйця, шт.	290	272	171	164	238	290	280	278	280	97%
Риба та рибопродукти	20	17,5	3,6	8,3	14,4	14,5	8,6	12,4	13,0	65%

Джерело: дані Державної служби статистики України [8; 12], Співки молочних підприємств, Асоціації імпортерів риби та морепродуктів, власні дослідження.

Це є свідченням нераціональності харчування населення, яке намагається задовольнити енергетичні потреби за рахунок економічно доступніших продуктів. Норма споживання

продукції тваринного походження, нижче якої починається голодування і незворотні процеси в організмі, становить у розвинених країнах 1650 ккал. В Україні цей показник є в 2 рази меншим. Він свідчить про скрутну ситуацію зі здоров'ям нації. Без білків тваринного походження людський організм не може функціонувати повноцінно. Вони, на відміну від їх рослинних аналогів, містять усі незамінні амінокислоти саме в таких пропорціях, які необхідні для людини.

Внаслідок недотримання раціональних норм споживання продуктів харчування тваринного походження місткість внутрішнього ринку є меншою за її економічно обґрунтовану величину (табл. 6).

Таблиця 6 – Розрахункові параметри місткості внутрішнього ринку основних видів продуктів харчування тваринного походження, тис. т

Позиції	Фактичні дані за 2023 рік ¹	Потенційна ємність (економічно обґрунтований рівень) ¹	Рівень 2023 р. до економічно обґрунтованого рівня, +/-
М'ясо та м'ясопродукти (у перерахунку на м'ясо)	1836	2720	-884
Молоко і молокопродукти (у перерахунку на молоко)	6752	12920	-6168
Яйця (млн шт.)	9520	9860	-340
Риба та рибопродукти	442	680	-238

¹ Фактична та потенційна місткість внутрішнього ринку розрахована на підставі чисельності населення України у 2023 році – 34,0 млн осіб.

Джерело: власні розрахунки автора на основі даних Держстату [8; 12].

Отже, в Україні загострилися дві взаємопов'язані проблеми: низького рівня і низької якості споживання, зумовлені ефектами доходу й заміщення.

Причому заходи, спрямовані на поліпшення якості вказаних видів продукції, можуть спричинити ще більшу недоступність їх, ще більше відтермінування досягнення раціональних норм споживання, адже зумовлюють зростання цін. Відповідно, місткість внутрішнього ринку продукції тваринництва залишатиметься низькою, а виробництво високоякісної продукції орієнтуватиметься на здійснення експортних операцій. Це загострюватиме й надалі проблеми гарантування продовольчої безпеки країни та розвитку інтелектуального потенціалу нації.

Нині українці споживають значно менше органічних продуктів, ніж мешканці країн ЄС. У 2023 році роздрібний товарообіг органічної продукції в Україні становив лише 25 млн євро, тоді як у країнах ЄС – 46,5 млрд євро. У 2023 році показник споживання органічних продуктів на душу населення у нас становив близько 1 євро, тоді як у країнах ЄС – 104 євро [11].

Факторами, які стримують розвиток органічного виробництва в Україні, залишаються: низька купівельна спроможність населення та неготовність платити більше за органічні продукти; недостатня обізнаність споживачів про органіку, невміння відрізнити її від звичайних продуктів; обмеженість асортименту вітчизняних пропозицій та їхня нерегулярна наявність у продажу; слабкий розвиток інфраструктури ринку органічної сільськогосподарської продукції та логістики, що призводить до подорожчання органічної продукції.

В ЄС висока якість продуктів харчування тваринного походження також асоціюється з продукцією із «захищеним позначенням походження» (PDO), «захищеним географічним найменуванням» (PGI), «традиційною гарантованою особливістю» (TSG). Проте в Україні поки що не створено належних умов для стимулювання виробництва продуктів із захищеними географічними назвами. У 2019 році Мінагрополітики затвердило список із восьми пріоритетних захищених позначень походження для продуктів харчування. У цьому списку є два сири: гуцульська овеча бриндзя (PDO) і гуцульська коров'яча бриндзя (PDO). Інших продуктів тваринного походження в цьому стартовому списку немає (крім сирів).

Причиною низьких темпів розвитку виробництва продукції тваринництва із захищеними географічними назвами та органічної продукції в Україні є, по-перше, витратність процедур відповідного визнання, реєстрації та сертифікації, по-друге, висока собівартість такої продукції, що в умовах низької платоспроможності населення негативно відображається на її конкурентоспроможності на внутрішньому ринку. Екологічно чисті й органічні корми є значно дорожчими, дороговартісним є утримання худоби без використання хімічних ветеринарних препаратів, а також забезпечення достатнього рівня свободи пересування тварин і вільного доступу до місць годівлі й джерел питної води.

Зокрема, собівартість органічного молока та м'яса є набагато вищою, аніж собівартість аналогічної традиційної продукції. Конкурентоспроможність органічної продукції тваринництва на внутрішньому та зовнішніх ринках залежить від того, наскільки більше споживачі готові сплачувати за її властивості (безпечність для здоров'я, вищу концентрацію корисних амінокислот, мікроелементів) і яка межа підвищення вартості органічного товару. Усвідомлення споживачем додаткової споживчої цінності органічної продукції та готовність сплачувати за неї додаткові кошти мають вирішальне значення у формуванні попиту на внутрішньому ринку.

Висновки. Військові дії в Україні суттєво ускладнили процеси управління якістю сільськогосподарської продукції, адже порушили технологічні ланцюги виробництва, логістики та контролю. Зруйнована або пошкоджена інфраструктура зберігання та переробки ускладнює дотримання стандартів безпечності харчових продуктів. Втрата доступу до частини територій та внутрішні переміщення виробників призводять до нерівномірності контролю якості та зменшення можливостей для інспекцій. Дефіцит ресурсів, зокрема енергетичних і матеріально-технічних, підвищує ризики порушень технологічних режимів та зниження стабільності якості. Воєнний стан стимулював тимчасове спрощення окремих процедур, що, з одного боку, полегшує роботу бізнесу, а з іншого, – створює ризики зменшення ефективності контролю якості. Погіршення інвестиційного клімату обмежує модернізацію виробництва та впровадження інновацій, які є критичними для систем управління якістю.

Водночас аграрний сектор України поступово адаптується до воєнних умов, впроваджуючи цифрові системи моніторингу та віддалений контроль виробничих процесів. Підвищена увага до продовольчої безпеки стимулює державу та бізнес посилювати внутрішні стандарти контролю за безпечністю продукції. Розширення міжнародної підтримки сприяє гармонізації українських систем управління якістю з вимогами ЄС та глобальних ринків. У підсумку, попри значні виклики, війна стала також каталізатором структурних змін, що спрямовані на підвищення стійкості та ефективності систем управління якістю у сільському господарстві.

Воєнні дії суттєво змінили структуру споживання харчових продуктів, зокрема зменшивши попит на високоякісну та преміальну продукцію через падіння доходів населення. Значна частина домогосподарств перейшла на дешевші продукти, орієнтуючись переважно на базові потреби та мінімізуючи витрати на харчування. Водночас порушення логістичних ланцюгів і руйнування торговельної інфраструктури призвели до зменшення доступності органічної та іншої високоякісної продукції в окремих регіонах.

Зростання ризиків і витрат виробників вплинуло на підвищення цін на продукцію з високими стандартами якості, що ще більше звужило коло її споживачів. Збільшення ролі волонтерських та гуманітарних програм сприяло поширенню мінімально перероблених та стандартних продуктів харчування, але водночас відсунуло на другий план споживання органічних продуктів харчування. Онлайн-торгівля та прямі продажі від фермерів частково підтримали доступ до якісної продукції, однак їхня частка все ж залишалася обмеженою через нестабільність логістики. Для окремих верств населення споживання високоякісних продуктів стало більше залежати від гуманітарної допомоги міжнародних партнерів, ніж від ринкових механізмів. У цілому війна призвела до скорочення обсягів споживання високоякісної продукції, але водночас підвищила усвідомленість споживачів щодо її цінності та важливості у довгостроковій перспективі.

Тому перспективи подальших наукових пошуків полягають у обґрунтуванні системи заходів та інструментів збільшення місткості внутрішнього ринку високоякісних продуктів харчування, у тому числі органічних, а також інфраструктурного забезпечення виробництва збуту високоякісної продукції, подальше поширення практик здорового харчування.

Список використаних джерел

1. Кирилюк І. М. Розвиток спеціалізованого виробництва як чинник ефективного управління якістю продукції тваринництва. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. № 23. С. 52–58. DOI: [10.32702/2306-6814.2019.23.52](https://doi.org/10.32702/2306-6814.2019.23.52)
2. Кирилюк І.М. Ефективне управління якістю продукції тваринництва в Україні: економічні передумови та загрози. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія «Економічні науки»*. 2019. № 3. С. 85–95. URL: <http://econom-ejournal.cdu.edu.ua/article/view/3544> (дата звернення: 24.05.2025).
3. Кирилюк І. М. Управління безпечністю продукції тваринництва в сучасних умовах. *Ефективна економіка*. 2019. № 11. DOI: [10.32702/2307-2105-2019.11.68](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2019.11.68) (дата звернення: 24.05.2025).
4. Черевко О., Кирилюк Є., Кирилюк І. Аналіз конкурентоспроможності й соціо-еколого-економічної ефективності виробництва і споживання продукції тваринництва походженням із традиційного, органічного та біотехнологічного секторів. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія «Економічні науки»*. 2020. № 3. С. 93–112. URL: <https://econom-ejournal.cdu.edu.ua/article/view/3978> (дата звернення: 25.05.2025).
5. Кирилюк І. М., Кирилюк Є. М., Мельник В. О., Цокало О. Л. Смарт-інфраструктура ринку земель сільськогосподарського призначення в Україні: сутнісні ознаки й особливості. *Ефективна економіка*. 2024. № 12. URL: <https://www.nayka.com.ua/index.php/ee/article/view/5340/5393> (дата звернення: 24.05.2025).
6. Мамонова Н., Бородіна О., Кунс Б. Українське сільське господарство у воєнний час: Стійкість, реформи та ринки. 2023. URL: <https://www.tni.org/en/article/ukrainian-agriculture-in-wartime?translation=uk> (дата звернення: 02.06.2025).
7. Дольфсма В. Бомби, міни та хімікати: як війна спустошила сільськогосподарські ґрунти в Україні. 2023. URL: <https://www.wur.nl/en/article/bombs-mines-and-chemicals-how-agricultural-soils-in-ukraine-have-been-ravaged-by-war.htm> (дата звернення: 02.06.2025).
8. Державна служба статистики України (офіційний сайт). 2025. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 02.06.2025).
9. Сільське господарство України за 2022 рік : Статистичний збірник. Київ: Державна служба статистики України, 2023. 164 с.
10. Показники зовнішньої торгівлі України. Державна митна служба України. 2025. URL: <https://bi.customs.gov.ua/uk/trade/value-of-goods-hs-code> (дата звернення: 04.06.2025).
11. The World of Organic Agriculture: Statistics and Emerging Trends 2025. FiBL, IFOAM. URL: <https://www.fibl.org/fileadmin/documents/shop/1797-organic-world-2025.pdf> (дата звернення: 05.06.2025).
12. Баланси та споживання основних продуктів харчування населенням України: Статистичний збірник 2020. Київ: Державна служба статистики України, 2021. 59 с.

References

1. Kyryliuk I. (2019). Development of specialized production as a factor in effective management of the quality of livestock products. *Investytsii: praktyka ta dosvid [Investments: practice and experience]*, 23, 52–58. DOI: [10.32702/2306-6814.2019.23.52](https://doi.org/10.32702/2306-6814.2019.23.52)
2. Kyryliuk I. (2019). Effective management of the quality of livestock products in Ukraine: economic prerequisites and threats. *Visnyk Cherkas'koho natsional'noho universytetu imeni Bohdana Khmel'nyts'koho. Seriya «Ekonomichni nauky» [Bulletin of the Cherkasy Bohdan Khmelnytsky national university. Economic sciences]*, 3, 85–95. URL: <http://econom-ejournal.cdu.edu.ua/article/view/3544> (Accessed: 24.05.2025).
3. Kyryliuk I. (2019). Managing the safety of livestock products in modern conditions. *Efektivna ekonomika [Effective economy]*, 11. DOI: [10.32702/2307-2105-2019.11.68](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2019.11.68) (Accessed: 24.05.2025).
4. Cherevko O., Kyryliuk Ye., Kyryliuk I. (2020). The analysis of competitiveness, social, ecological and economic efficiency of production and consumption of livestock products originated from traditional, organic and biotechnological sectors. *Visnyk Cherkas'koho natsional'noho universytetu imeni Bohdana Khmel'nyts'koho. Seriya «Ekonomichni nauky» [Bulletin of the Cherkasy Bohdan Khmelnytsky national university. Economic sciences]*, 3, 93–112. URL: <https://econom-ejournal.cdu.edu.ua/article/view/3978> (Accessed: 25.05.2025).
5. Kyryliuk I., Kyryliuk Ye., Melnyk V., Tsokalo O. (2024). Smart infrastructure of the agricultural land market in Ukraine: essential features and features. *Efektivna ekonomika [Effective economy]*, 12. URL: <https://www.nayka.com.ua/index.php/ee/article/view/5340/5393> (Accessed: 24.05.2025).

6. Mamonova N., Borodina O., Kuns B. (2023). Ukrainian Agriculture in Wartime: Resilience, Reforms, and Markets. URL: <https://www.tni.org/en/article/ukrainian-agriculture-in-wartime?translation=uk> (Accessed: 02.06.2025).
7. Dolfsma V. (2023). Bombs, mines and chemicals: how war devastated agricultural soils in Ukraine. URL: <https://www.wur.nl/en/article/bombs-mines-and-chemicals-how-agricultural-soils-in-ukraine-have-been-ravaged-by-war.htm> (Accessed: 02.06.2025).
8. State Statistics Service of Ukraine: official site (2025). URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (Accessed: 02.06.2025).
9. State Statistics Service of Ukraine (2023). *Sil's'ke hospodarstvo Ukrainy za 2022 rik: Statystychnyy zbirnyk* [Agriculture of Ukraine for 2022: Statistical compilation], DSSU, Kyiv, 164 (in. Ukr.).
10. State Customs Service of Ukraine (2025). Indicators of foreign trade of Ukraine. URL: <https://bi.customs.gov.ua/uk/trade/value-of-goods-hs-code> (Accessed: 04.06.2025).
11. The World of Organic Agriculture: Statistics and Emerging Trends 2025. FiBL, IFOAM. URL: <https://www.fibl.org/fileadmin/documents/shop/1797-organic-world-2025.pdf> (Accessed: 05.06.2025).
12. State Statistics Service of Ukraine (2021). *Balansy ta spozhyvannya osnovnykh produktiv kharchuvannya naseleennyam Ukrainy: Statystychnyy zbirnyk 2020* [Balances and Consumption of Basic Foodstuffs of the Ukrainian Population: Statistical Collection 2020], DSSU, Kyiv, 59 (in. Ukr.).

KYRYLIUK Iryna¹

PhD in Economics, Associate Professor

KYRYLIUK Andrii¹

PhD student

BILOUS Svitlana¹

Dr. Sc. (Economics), Professor

¹Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy, Cherkasy, Ukraine

THE IMPACT OF MARTIAL LAW ON AGRICULTURAL PRODUCT QUALITY MANAGEMENT PROCESSES IN UKRAINE

Introduction. *The deterioration of Ukraine's agricultural sector as a result of full-scale aggression by the Russian Federation poses significant challenges for agricultural product quality management systems. In wartime conditions, such systems are under increased pressure due to a lack of resources, logistical complications, changes in control algorithms, staffing and technological conditions, etc. In addition, a complex of socio-economic factors and threats is becoming more acute, significantly hindering the growth of the market capacity for high-quality products. This poses a threat to the country's food security and the sustainable development of the agricultural sector.*

Purpose. *The purpose of the scientific article is to reveal the impact of martial law on the processes of agricultural product quality management in Ukraine.*

Results. *The specifics of the impact of martial law on agricultural product quality management processes in Ukraine are determined through the prism of supply and demand factors. Institutional, organizational, and technological factors are highlighted among the supply factors. It is emphasized that under martial law, the role of strategic management in the quality management system decreases, while the role of risk management increases. In wartime, agricultural enterprises shift their focus from "optimal quality" to "sufficient quality." Agricultural producers are forced to choose between investing in quality systems (certification, equipment, laboratories, which may be destroyed as a result of shelling) and business survival. An analysis of trends in the production of the main types of livestock products, which are considered to be high-risk in terms of product quality, is provided. The trends in exports of certain types of high-quality livestock and beekeeping products to the EU have been revealed. It has been concluded that the trends in the concentration of poultry meat and egg production in specialized enterprises should be extended to the domestic dairy sector and pig farming. The main indicators of organic production development in Ukraine are revealed. Ukraine has great potential for the development of organic agricultural production, but in the context of military operations, this potential is not being fully realized. Due to the low purchasing power of the population, the capacity of the domestic market for organic products in Ukraine remains low. Ukraine has not yet created the right conditions to stimulate the production of products with protected geographical indications.*

Originality. *Theoretical approaches to studying the impact of martial law on agricultural product quality management processes in Ukraine have been further developed based on an analysis of Ukraine's practices and experience in the field of quality management. The theoretical approaches are based on determining the specifics of the impact of martial law on agricultural product quality management processes through the prism of supply and demand factors. The problems, risks, and opportunities of ensuring the quality of agricultural products under martial law are comprehensively revealed.*

Conclusion. *Military operations in Ukraine have significantly complicated the processes of agricultural product quality management, as they have disrupted the technological chains of production, logistics, and control. Destroyed or damaged storage and processing infrastructure makes it difficult to comply with food safety standards. The loss of access to some territories and the internal displacement of producers have led to uneven quality control and reduced opportunities for inspections. The shortage of resources, particularly energy and material and technical resources, increases the risk of violations of technological regimes and a decline in quality stability. Martial law has stimulated the temporary simplification of certain procedures, which, on the one hand, facilitates business operations, but on the other hand, creates risks of reduced quality control effectiveness. The deterioration of the investment climate limits the modernization of production and the introduction of innovations that are critical for quality management systems. At the same time, Ukraine's agricultural sector is gradually adapting to wartime conditions by introducing digital monitoring systems and remote control of production processes. Increased attention to food security is encouraging the state and businesses to strengthen internal product safety control standards. Expanded international support is contributing to the harmonization of Ukrainian quality management systems with the requirements of the EU and global markets. As a result, despite significant challenges, the war has also become a catalyst for structural changes aimed at improving the sustainability and efficiency of quality management systems in agriculture.*

Keywords: *martial law, quality management, quality of agricultural products, quality of crop products, quality of livestock products, safety of food products of animal origin, market capacity, organic agricultural products.*

*Одержано редакцією: 15.06.2025
Прийнято до публікації: 17.08.2025*